

## *Innledning*

Dette skriftet har til hensikt å få ned på papiret opplysninger om øya og folket fra de tre - fire siste generasjonene for å sikre at eksisterende kilder ikke blir borte i historiens hav. Fremstillingen er en blanding av fortellinger/aneddoter og faktaopplysninger. Det er ingen slekts- eller gårdshistorie, men i hovedsak en kulturhistorisk og næringshistorisk oversikt i et tidsspenn fra slutten av 1800-tallet og fram til i dag. Det tas små tilbakeblikk langt tilbake i tid der mye fremdeles ligger gjemt under torv og stein på øya, men og på kirkegården, historier om levd liv og minner som gikk tapt med de som gikk bort.

Opplysningene har som kildemateriale de to bygdebøkene om Nesna sogn (Jensen, 1996 og 1998), årbøker fra Helgeland Historielag, notater fra de to fiskerbøndene og naboene, Helge Antonsen på Toften og Jakob Johansen i Gården, en del brev, protokoller, aviser, bildemateriale og funn fra øya. Fremstillingen vil i tillegg bygge på en del intervjuer fra midt på 1970-tallet og frem til i dag. Øyas slektsgransker, historiker, fotograf og dikter, Peder Tønder har fått stor plass, ettersom hans arbeider gir viktige opplysninger på mange felt.

Av plasshensyn og arbeidsmengde har jeg ikke sett det mulig å beskrive alle gårdene på øya, deres historie, beboere, slekt osv. I den grad steder, gårder og personer dras inn i «fortellingen» er det for å knytte sammen med næringshistorien og kulturhistorien på øya. Mye stoff er knyttet til gårdene Gården og Toften og må sees på som eksemplifisering av fiskerbondens liv. Her var også det rikeste kildematerialet å finne. Det gjelder bl.a. det som omhandler utvandring til USA, gårdshistorie og noe om fiske, jakt mv. Fremstillingen preges selvfølgelig også av egne opplevelser og egne øyne, med eller uten briller. Jeg er del av denne virkeligheten og ingen objektiv iakttaker. Derfor: subjektive vurderinger får leseren ta som de er, være enig eller uenig i. Og jeg skal være «lutter øre» og ta alt opp i beste mening.

Det vil bli fabulert litt ut fra de aktuelle opplysningene/kildene. Hva skjedde egentlig, og hvorfor? Kan nyere historie tilbakeføres til linjer som har avtegnet seg fra gammelt av? Er historiens løp dagens situasjon uvedkommende, eller kan vi lese noe inn i vår tid? Slike fabuleringer kan gjøre den nære historien interessant på mange måter.

Ut fra slike tankeskisser kan kanskje dette bli noe som er med i å få et feste for personligheten i en tid preget av menneskelig og kulturell fragmentering. Den oppvoksende generasjonen vet lite om hvem våre forfedre og formødre var, og vi vet for lite om kulturgrunnlag og næringsgrunnlag slik det utviklet seg på øya. Kan dette som jeg skriver være medvirkende til å minske kulturell fremmedgjøring for den oppvoksende slekt ville noe av hensikten være oppnådd. Men uansett håper jeg de opplysningene som her kommer frem kan være av interesse for noen i nær eller fjern fremtid. Kanskje kan noe gi assosiasjoner og aktivere minner fra eget liv og gi stoff til samtale om *den gang da*.

Identitetsbegrepet tas ofte frem når individuell egenart skal beskrives. Dette handler om grunnleggende personlige egenskaper knyttet til arv og miljø. De historiske røttene og slekta får derved stor betydning. Sted eller steder for denne personlige identitetsutviklingen, dvs. kunnskap tilknyttet hus og heim, arbeid, topografi, stedsnavn, klima osv, alt som kjennetegner det stedet der de personlige røttene fikk feste (geografiske aspekter/stedsidentitet), og erfaring fra oppvekst, familie, slekt og venner, (sosiologiske og psykologiske aspekter) former personligheten, den vi er og blir. Dess sterkere grobunn og feste, dess sterkere person- og stedsidentitet. Når en forlater heim-plassen vet en derved hva en forlater og hvilke verdier som forlattes. For å finne tilbake må en vite hvor en var og hvem en er. Det er helt påkrevet for i fremtiden å kunne vurdere veien tilbake, for «*Vi er det vi husker*» slik historikeren Sebastian Ullrich sier det i et intervju i Die Zeit. (Vårt Land 09.04.05). Sitatet knytter utsagnet opp mot filosofen Karl Jaspers utsagn: "*Hva og hvordan vi husker, og hvilke konklusjoner vi trekker av det, vil være med på å avgjøre hva det skal bli av oss.*"

Kanskje ligger det her en nøkkel til et låst "skattkammer" og impulser til kamp for utkantene i en tid der løssluppen markedsliberalisme med tanker kun om økonomisk profitt er i ferd med å ta strupetak på generasjoners kultur- og næringsliv. Jeg har den optimistiske tro om at synet for, og verdien av tidligere generasjoners erfaringer og verdier kan bli viktige impulser i en overlevelsesstrategi for småsamfunnene. "*Deep in my heart I do believe that we shall overcome some day*" sang sorte diskriminerte negrer i USA. Skal samme erkjennelsen styre kampen for utkantene i dagens Norge? Eller: Er kampen allerede tapt?, knf. "*Det stedløse menneske*", (Foros, 2005 s.343ff.), mennesket som faller utenfor ethvert fellesskap i en form for universalisme eller globalisering. Motsatsen er det stedbundne mennesket, der faren for isolasjon og innelukketthet er overhengende. Ligger løsningen i pendlingen mellom disse polene? Foros (s.247): *I dag er stedene i ferd med å miste sin betydning for oss. Men det går an å holde fast på noe - enten det er røtter, tilhørighet eller kontinuitet - i en skiftende verden...*"

Den danske filosofen Søren Kierkegaard sier noe om erkjennelsen av fortid og fremtid: *Livet leves forlengs, men forstås baklengs*. En kan ikke gå med ryggen foran inn i fremtiden, men en må se seg over skulderen for å skjønne hvor en er.

Noe av det jeg skriver som kommentarer til de enkelte sakene kan virke som politiske innlegg i en debatt om utkantenens situasjon. Om det virker slik, så var det også meningen.

For å gi stoffet lokal koloritt benytter jeg meg delvis av dialektisk tilnærming i uttrykk og form, eks. òfugl/ærfugl (knf. Sørensen 2004, s.6-13). Språket er derfor et bilde på det kulturelle skisma mellom lokal identitet og formell bruk. Referater fra gamle protokoller, brev mv. gjengies av samme grunn slik det er skrevet uten forsøk på normalisering til dagsaktuelle språknormer og rettskrivning.